

כמות תכניות חיסכון שינוהלו בבנקים 386,200 (34%). כמות תכניות חיסכון שינוהלו בקופות הגמל 735,250 (66%).

חלוקה באחוזים: שיעור סך תכניות החיסכון בחלוקה לפי מוסד פיננסי; אוצר החייל 0.9%, אינטרגמל 0.9%, אינפיניטי 0.2%, אלטשולר שחם 35.0%, אנליסט 1.6%, אקסלנס 1.4%, דיסקונט 3.4%, הבינלאומי 1.2%, הלמן אלדובי 1.5%, הראל 6.4%, יהב 1.7%, לאומי 7.1%, מגדל 2.1%, מזרחי טפחות 2.8%, מיטב דש 4.1%, מנורה 2.4%, מסד 0.7%, מרכנתיל 3.0%, פועלים 12.8%, פסגות 10.1%, קל גמל 0.05%.

שיא: קופת אלטשולר שחם רושמת שיא במקום ראשון 35.0%, מקום שני; בנק הפועלים 12.8%, מקום שלישי; פסגות 10.1%.

22. הגעתם ליעד!

חקירה: יש לחקור, כאשר הילד יגדל ויגיע לגיל 18, מצד דיני התורה, מי בעלים על הכסף - האב או הבן. מצד אחד הרי הבן סמוך על שולחן אביו ודין הוא שהכסף ילך לאב. ומאידך יתכן שזה כמו על מנת שאין לאביו רשות בו (עיין תוס' קידושין כג: ד"ה ור"א) וצריך להיות הדין שהכסף של הבן. ועוד שעיקר הזכיה הוא כשיגדל לגיל 18 או 21, ואז אינו ברשות אביו.

ויתכן לתלות זאת בנידון הראשון, ממתי הילד זוכה בכסף. אם זוכה מיד, כיון שכעת סמוך על שולחן אביו, זוכה בו האב מכוחו. אבל אם לא זכה עד שיגיע לגיל 18, אם לא יהא הבן סמוך אז על שולחן האב, האב לא יזכה בכסף.

עוד יש להסתפק מה הדין ב- 50 שנה הנוספים, האם זה ודאי שייך לאב, כי בעצם היה צריך להגיע אליו, והוא וויתר על כך כדי ליצור חיסכון לעצמו. או דלמא מכיון שאין לאב שליטה כל שהיא על קופת הגמל, נמצא שהוא נותנו במתנה גמורה לילד. והרי כאשר מפקיד לאותה קופת גמל פירושו ששניהם יהיו על אותו תקן (ח.ש.).

מעשר כספים: יש להסתפק אימתי הילד - בעל החיסכון, מתחייב במעשר כספים? האם החיוב חל בכל חודש כאשר נכנס לחשבונו עוד 50 שנה, צריך להפריש מעשר כספים כנגד, או דלמא החיוב חל רק כאשר יקבל בפועל את הכסף. ולפי הדעות שהובא לעיל שהכסף אינו בבעלות הילד עד גיל 18 פשוט שלא שייך לחייבו במעשר כספים על כסף שלא קיבל. אבל לפי הדעות שמעכשיו הכסף בבעלות הילד, יש לדון האם חייב להפריש כעת מעשר כספים, על ידי תנאי שהכסף שזכו בשבילו עשירית מיועד למעשר כספים (ואז נכנס לנידון נוסף האם רשאי להמר במסלול בעל סיכון גבוה על חשבון מעשר כספים). או שהחיוב של מעשר כספים חל רק כשמקבל בפועל. [וזו ודאי שאינו צריך להפריש מעשר מכיסו הפרטי, דלא יהא המעשר הניתן לעניים עדיף על הקרן, ובפועל לא הגיע אליו כלום עדיין].

מסלול שריעה

23. רק את הקרן ללא שום תוספת

שמעתי מתלמיד חכם מופלג שליט"א שאדם שחפץ לא לסמוך כלל על היתר עיסקא מומלץ להשקיע ב'מסלול שריעה', כאשר לאחר בירור עם נציג חברת הלמן אלדובי מסלול זה אינו מניב רווח כלל, אלא מופקד בבנק מזרחי ללא שום רווחים ושום הצמדות (הרבה קופות גמל מבססות את פעילותם על מערכות הבנקים, לדוגמא הקופה של פסגות מתופעלת בבנק הפועלים), וכך לא נכנסים לשום ספקות ולא נצרכים להיתרים דחוקים. וכן אין חשש של חילול שבת מסחר בדברים אסורים וכדומה כיון שאין משקיעים את הכסף בחברות בבורסה שיש בהם חששות רבים אלא רק בפק"מ בבנק שאין המפקיד שותף בפעולות הבנק (ר.מ.ו.).

24. שו"ת בשיטה זו

1. **פיקוח: שאלה;** אין פיקוח הלכתי על מסלול זה, ומי יערב לנו שכך ימשך לאורך ימים?

תשובה; כעת אין שום סיבה שישנו את המדיניות שלהם שכבר נהוגה כמה שנים, ונמצא בפיקוח של 'ועדה מיוחדת' (כנראה של כמה שיח"ם ערביים), ואין הכי נמי אם ישנו את זה נעבור

למסלול אחר. ויש הצעה לשתף רבנים חרדים בפיקוח על המסלול, עם 'שינוי השם' שלא יקרא שמו 'מסלול שריעה', וכך ציבור המדקדקים יוכלו בשופי לסמוך עליו.

2. הצמדה למדד: שאלה; הצמדה למדד מקבלים בכל מקרה, ונמצא שעדיין צריכים להגיע להיתר עיסקא, ובמסלול שריעה אין היתר עיסקא כלל?

תשובה; בדקנו ומצאנו שבמסלול זה אין שום רווח אלא מקבלים רק את סכום השקלים שהופקד. למשל, אם מפקידים 100 ₪, מקבלים חזרה כעבור 18 שנה 100 ₪ בלבד.

3. חילול ד': שאלה; יש כאן חילול ד', וחשש איסור דאורייתא דכתיב (ויקרא יח ג) וּבְחֻקֵּיהֶם לֹא תֵלְכוּ, כאשר מפקידים במסלול המתנהל על פי חוקי השריעה האסלאמית, בפרט כאשר אנשים סתם אינם יודעים את האמור שיש בזה הידור הלכתי?

ועוד כיון שמפקידים במסלול השריעה מצד ההידור שיש בזה על פי חוקי דתם שאוסרים את הריבית בהחלט, יש לחוש לאיסור דאורייתא דכתיב (שמות כא א) וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תִּשִּׁים לְפָנֶיהֶם: ופירש רש"י לפנייהם - ולא לפני גוים, ואפילו ידעת בדין אחד שהם דנין אותו כדיני ישראל, אל תביאנהו בערכאות שלהם, שהמביא דיני ישראל לפני גוים מחלל את השם ומיקר שם עבודה זרה להחשיבה, שנאמר (דברים לב לא) כי לא כצורנו צורם ואויבינו פלילים, כשאויבינו פלילים זהו עדות לעלוי יראתם: ועוד שגורם קטרוג בכך שהערבים מדקדקים ח"ו יותר מהחרדים.

תשובה; המפקידים במסלול זה אינם מצהירים ח"ו על חוקי האיסלאם, אלא היות והתורה הקדושה אסרה את הריבית, הרי שהמפקידים מקפידים על ציווי התורה ביתר שאת, ואינם מעוניינים להכניס את עצמם ל"התרים".

והנה בקופת גמל הרגילה של מסלול זה אין סיבה שאדם מהשורה יפקיד בו, שהרי הוא יכול גם לשמור את ממונו בבית, ויש להוכיח כן מהעובדה שהנציג ציין בפנינו שבקרב השתלמות שלהם יש במסלול זה רק 112 עמיתים (בערך כולל של חצי מליון ₪), שזה מעט מאוד, הרי זה מוכיח שאכן זה לא ריווחי ולכן אנשים לא מפקידים שם. אמנם עם כניסת מסלולי ה'ביטוח לאומי' ייאלצו כל שומרי דת האסלאם להצטרף למסלול זה, (אא"כ יכריעו חכמי העכו"ם שאין האחריות על המוטבים, כדעת חלק מחכמי ישראל כמבואר לעיל) ומסתבר שאחוז החרדים שיצטרפו למסלול זה הוא מזערי, ולא תהא ניכרת השתתפות החרדים, ולא יעלו כלל בחשבון.

ועל הצד שכן תהיה ניכרת הצטרפות החרדים, אדרבה יש בזה בחינה של קידוש ד' להיות שומרי התורה בוטחים בד' והולכים בחוקי התורה בתמימות, ללא הסתמכות על התירים. ואם יש חילול ד', זה בעצם העובדה שמסלול שריעה יותר מהודר ממסלול כשר, ולא קשור למה שאני בוחר. ומכאן תצא הקריאה לגורמים הרלוונטיים שיפתחו מסלול עבור יהודים שומרי תורה ומצוות ללא רווחים כלל, וכל זמן שאין אפשרות כזו אנו מודיעים בזאת לכל המעוניין לשמוע, שהסיבה שיש חרדים הבוחרים במסלול שריעה, הוא רק מפני שאין שם כל רווח! נמצא שאין כאן הליכה בדרכי הגויים, אלא אדרבא הידור ודקדוק בדין.

4. חשש יוהרא: שאלה; אולי יש בזה חשש יוהרא שמחמיר שלא לסמוך על היתר עיסקא כאשר בכל מקרה במהלך החיים חייבים לסמוך על היתר עיסקא, כגון הלואת משכנתא לצורך רכישת דירה.

תשובה; מפורש בגמ' (בבא מציעא עא.) שכל המלוה ברבית נכסיו מתמוטטין. אם כן עדיף להחמיר בזה וכך להרויח פי כמה בשאר דברים. ואסור לשכוח שמדובר רק במניעת רווח ולא בהפסד, וכאשר אפשר, טוב שלא לסמוך על היתרים דחוקים. והאבא שחייב בחינוך בנו, רשאי לחנך את בנו על החומרא שלא לסמוך על היתר עיסקא (ע.ש.).

25. בירור דעת האוסרים

מאידך, בבירור מול 'מומחי כשרות' הם קובעים באופן חד משמעי שמסלול השריעה אינו פתרון מומלץ, וזה מכמה סיבות שיבוארו.

1. פירצה: כידוע בקופת אינטרגמל, כל המסלולים בהשגחת הבד"ץ למעט 'מסלול שריעה', וזה בגלל קביעת חכמי דת השריעה שיש מסלולים נושאי רווח המותרים להשקעה על פי דת השריעה, (ויש

קרן בלונדון שמאושר להשקעה לפי חוקי השריעה) ולכן קופת אינטרגמל אינה מסכימה להתחייב לעמוד בדרישות הבד"ץ, פן הערבים יתבעו אותם בבית משפט מדוע לא השקיעו היכן שמותר על פי השריעה, ובזה גרע טפי שאין שום פיקוח הלכתי, ויתכן שהמפקידים יכשלו באיסורים חמורים פי כמה מאשר ההידור שלא לסמוך על 'היתר עיסקא'.

אדרבה, קרוב לוודאי שקופות הגמל בהכרח תשקיע במסלולים המניבים רווחים, כדי שהמפקידים לא יתבעו אותם בבית משפט, מדוע לא הביאו רווחים המותרים על פי חוקי השריעה. גם אם כרגע זה בפק"מ, קרוב לוודאי שבמהלך השנים ישקיעו במסלולים עם ריבית. ובאמת, 'מומחי כשרות' משקיעים מאמצים רבים להקמת 'מסלול הלכה' ללא רווחים כלל, אולם נכון לעכשיו ללא הצלחה. כי במכרז של הביטוח לאומי הוגדרו מראש כל המסלולים, ואין אפשרות בשלב הנוכחי לשנות את המהלכים (ב.ל.).

2. **זלזול בגדולי הדור:** על דעת מרנן ורבנן פורסם 'קול קורא' מיוחד הקורא לכל יראי ד' לבחור במסלול הלכה כשר, והמתחכמים בוחרים במסלול שריעה שהוא ללא פיקוח הלכתי כי אם פיקוח של הערבים, וזה זלזול בגדולי הדור.

3. **יוהרא:** חומרא כזו הוא בגדר 'מחזי כיוהרא'. רק מי שלמד בעיון כל הלכות רבית, ובטוח שאינו נכשל בכלל באיסורים של פסיקא, פסיקא בהוזה, טרשא, רבית דברים וכו' יכול לחשוב על חומרות כאלה. מספיק קשה לשמור על עיקר הדין. אנשים שואלים הרבה פעמים שאלות - בדברים שכבר קרו מזמן, והם לא חשבו אפילו שיש בזה שאלה.

4. **חב לאחריני:** מי אומר שראוי להחמיר כל כך על חשבון הילד, זה קצת 'חב לאחריני'.

5. **לעשירים בלבד:** מי שוויתר על רווחים בדרך היתר; במסלולי בד"ץ, או גלאט הון, שכבר מחמירים מאוד, אינו יכול במצפון נקי, לבקש צדקה בשעת נישואי ילדיו, מאלה שלא החמירו כל כך. האם הם השבת גוי שלו? לקחת מגמ"ח הלוואה בלי לדעת איך להחזיר, היא שאלה הרבה יותר גדולה, מה'איסור' לבחור במסלול עם הכשר. אולי לעשירים מאוד, מסלול שריעה הוא אופציה (פ.ק.).

6. **פקפוק:** בעיקר המציאות שאין ריבית כלל יש לפקפק, שאין פק"מ ללא רווח כלל, וכנראה עשו חשבון עו"ש וזה דבר חדש שלא שמענו עליו, שלא מצינו חשבון עו"ש לכזה תקופה ארוכה של 18 שנה ללא שום פעילות, ועוד שככל הידוע יש ריבית שלילית גם בעו"ש ברוב הבנקים וא"כ יש ריבית גם בעו"ש - שריעה.

סיכום הגיליון:

26. דינים העולים

בתכנית 'חיסכון לכל ילד' מטעם ה'ביטוח לאומי' ישנם חששות רבות, ולכן לרוב הדעות חובה להצטרף למסלול כשר. יש סוברים שאינו בגדר חובה אלא למיגדר מילתא. ויש מתירים לגמרי, שאין צורך כלל לבחור במסלול כשר, ובתנאי שמודיע מראש לחברה שאינו מעונין להשתתף או להרוויח מהעסקים האסורים. לכל הדעות כדי למנוע חילול ד', וכדי להרבות כבוד שמים, ראוי לבחור במסלולים הכשרים.

המשקיע בבנק; בכל הבנקים המוצעים ברשימה של ה'ביטוח לאומי' מותר לסמוך לכתחילה על ה'היתר עיסקא' שיש בידם. החפץ להחמיר כדעת הסוברים שעדיף לא לסמוך על 'היתר עיסקא' של הבנק, אין לו פתרון באפיק הבנקאי.

המשקיע בקופות גמל; עליו לבחור במסלול כשר, לפי הפירוט הבא.

ברוב הקופות; אינטרגמל, אלטשולר שחם, אקסלנס נשואה, הלמן אלדובי, הראל, מגדל מקפת, מיטב דש, מנורה, פסגות, (9 מתוך 12 חברות) יש מסלולים כשרים בהשגחת בד"ץ 'העדה החרדית'. (למעט 3 קופות - אינפיניטי, אנליסט, קל גמל).